

Heilaárið í Føroyum sett:

Betri upplýsingar, færri skaðar

– Endamálið við Heilaárinum er greitt at upplýsa og kunna tey ungu um heilan, heilasjúkur og heilaskaðar. Eftir summarfrítíðina fer eitt skip at sigla millum oyggjarnar við upplýsandi tilfari um heilan

TURID KJØLBRO

Heilaárið, sum varð sett á samkomu í Norðurlanda-húsinum í gjár, hevur ein greiðan málból, nevniliga tey ungu, ið ganga í fólkskúla og miðnámskúla. Tað verða hesi, sum fara at mynda framtíðina, verða politikarar, læknar, talu-pedagogar og viðgerðarar av øllum slag í framtíðini. Tí er so týðningarmikið, at hesi verða kunnað og upplýst um viðurskifti, ið hava við heilan at gera, sjúkur, skaðar og umstøður annars.

Upprunin til átakið stavar úr USA. Tað var George Bush, sum í forsetasessinum í 1989 lýsti 1990 árið heilaárið við tí fyrri eyga at fáa fólk at midsavna meira orku at granska heilan og at fáa hesa vitan út til fólk. Undangongumaður hansara Ronald Reagan, ið var forseti USA í tveimum umfórnum og kanska tann máttmiklasti maðurin í heiminum tey árin, er í dag álvarsliga raktur av sjúkuni Alzheimer og veit ikki til sín.

Síðani Bush tók hetta stigið, hava heilaár verið runt allan heim, og hava hesi fingið góða undirtøku. Góður kunneiki um, hvussu heilin virkar, er ein fortreyt fyri sakligum og fjølbroyttum kjaki um menningina hjá børnum, undirvísing, gransking, fyribyrging og at viðgera sjúk-ur.

Heilaskip

Á samkomu í Norðurlanda-húsinum í gjár varð føroyska Heilaárið sett og búmerkið hjá áttáttum avdúk-að, Pál Weihe, stjóri á deildini fyri Arbeiðs- og Almannaheilsu, beyð væl-komin og greiddi frá, hvussu hetta stóra tiltakið kom í lag. Tað er Rúsdrekka- og Narkotikaráðið saman við MBF, Føroya Sparikassa, Apoteksverkinum, Jólamerkjagrunninum, Høpadráttargrunninum, Lions og øðrum, sum hava tikið stig til Heilaár í Føroyum og sum figgia tað.

Óli Jacobsen, landsstýrismaður í Almennamálum, setti alment Heilaárið í Føroyum og í røðu síni segði hann, at átakið er dømi um, at vit í Føroyum liva í tóttum samstarvi við umheim-in. Vitan, upplýsing og kunning er grundarlagið undir øllum og kemur øllum til góðar.

Poul Jákup Thomsen, ið

er ráðgevi hjá Rúsdrekka- og Narkotikaráðnum umframt stigtakari og fyrireikari til átakið, greiddi frá teimum fátökligu ætlanunum við Heilaárinum og hvussu almenningurin fer at merkja til Heilaárið.

Virksmið er í tveimum pørtum. Annar parturin í á-takinum eru fyrireistar, sum verða hildnir restina av árinum. Fyrireistarhaldarar vera bæði fólk uttani frá og úr Føroyum, og tey fara at røða um heilasjúkur, heilaskaðar, Alzheimer, Parkinson, høvuðþínu og annað, og roynt verður eftir før-muni at koma so víða í Føroyum sum til ber. Byrjað varð ígjár við Gunilla Øberg, sálfrøðingi, ið helt fyrilestur fyri starvsfólki á Landssjúkrahúsinum og fyri almenninginum í Norðurlandahúsinum við heiti-num »Vor fantastiske hjerne«.

Hin parturin av áttáttum verður Heilaskipið. Átakið hevur leigað eitt skip frá Strandferðsluni, sum skal sigla kring oyggjarnar við eini framsýning um viður-skifti, ið hava tilknýti til heilan. Umframt verður bókaframsýning, eksper-

mentarium, telduspøl og ein biografsalur, har filmir um heilan og hvussu hann virkar, verða vístir. Byrjað verður í Miðvági, síðani verður farið til Vestmanna, Sands, Tvøroyrar og Vág, á Skálafjørðin, til Klaksvíkur og Heilaskipið steyrnir loksins inn á Havnina, har tað skal liggja í eina viku. Framsýningin koyrdi alt landið runt inn í eini høli í Havn.

Danir fyrimyndin

Fyrimyndin hjá føroyska áttáttum er danska tiltakið av sama slag í fjør, sum Gunilla Øberg var ein av fyrireikarunum til. Eitt tok við eini upplýsandi framsýning koyrdi alt landið runt og kom út í hvønn krók. Á samkomuni greiddi hon frá, at hon fegnaðist um, at føroyingar vóru fyrst eftir danir at skipa fyri einum slíkum áttáttum. Danska Heilaárið varð ógvuliga væl umtókt og komandi ár verða eftir danskari fyrimynd skipað fyri líkandi áttáttum í Eystur-riki og Svøríki, og í Belgíu ár 2000.

Gunilla Øberg vísti á, at eitt áttáttum sum hetta hevur stórt árin og stóra ávirkan á nógvar ymiskar liðir í sam-

Gunilla Øberg, sálfrøðingur, ættað úr Svøríki og búsetur í Danmark, fegnaðist um, at føroyingar eru farnir undir Heilaárið. Tey ungu hava stóran áhuga fyri heilanum og viðurskiftum, ið eru knýtt at honum, og tí er so týðningarmikið at upplýsa og kunna tey.

felagnum. Tað mest positiva við danska Heilaárinum í fjør var, at tað náddi út til so nógvg ung. Fyrireikararnir funnu út av, at ung hava stóran áhuga fyri heilanum og tað gjørði tað munandi lættari at bera upplýsingarnar út. Bøkur eru gjørdar um heilan til frálæru í lívfrøði í bæði fólkskúla og miðnámskúla. Og tað hevur avgerandi týðning, tí tað er millum hesi ungu, vit finna viðgerðarar og fólk annars, ið fara at taka avgerðir um hesi viðurskifti í framtíðini, segði hon.

Átakið í Danmark prógvaði eisini, at tað bar til at samstarva um hesi viðurskifti tvørturum faglig mörk og samstarvið, ið fekk í lag, heldur fram.

Upplýsing

Doris Hansen, ið er formaður í MBF og er talu-pedagogur, hevði serliga orsök at fegnast um, at Heilaárið er sett. Hon segði, at átakið fer at fáa serliga stóran týðning fyri tey, ið bera heilabrek. Tað fer helst at verða lættari at gera vart við hesi brek yvir fyri myndug-leikum soleiðis at gerand-isdagurin hjá hesum verður eitt sindur lættari. Doris roknaði við, at fyrilestrarir, ið fara at verða hildnir um landið, fara at hava stóra ávirkan á ung, ikki minst teir fyrilestrarir, ið verða hildnir av fólki, ið bera hesi brek.

Heri Mørkøre, landsapo-tekari, tsaði á samkomuni um heilan, heilivág og hvønn leiklut apoteksverkið hevur í hesum viðfangi. Miðvís upplýsing er ógvu-liga týðningarmikil, segði hann, og í sambandi við hetta áttáttum er tað av týdningi, at upplýst verður um skaðar, vit kenna til. Jú hægri upplýsingargstíð er, jú fleiri skaðar sleppa vit undan.

Óvanliga nógvg fólk eru innløgð eftir páskir á Landssjúkrahúsið og tað hevur millum annað ført við sær, at nógvg sjúklingar hava biðað upp í 5 tímar fyri at fáa eina stovu at liggja á

Stórt trýst á Landssjúkrahúsinum

– Dagarnar eftir páskir eru sjáldsama nógvg fólk lögð inn á Landssjúkrahúsið, serliga eldri fólk við influensu, og tað hevur ført við sær, at nógvg hava biðað úti á gongunum upp til 5 tímar, áðrenn tey eru sloppin víðari

TURID KJØLBRO

Nógvg fólk liggja og hava ligið við ógvusligari influensu um landið og tað hevur merkt arbeiðsgongdina á Landssjúkrahúsinum seinastu dagarnar. Týsdagin og mikudagin vórðu ávikavist 12 og 7 fólk lögð inn á B6 og hjá helminginum týsdagin var stöðan akutt. Talan var serliga um eldri fólk við influensu, og hjá fleiri varð leingi at biðja til tey fingi eina stovu at liggja á.

– Tað er sjáldsamt, at so nógvg verða lögð inn eftir einum degi á eina deild. Á deildini hava vit bara 24 pláss. Fyri sjúklingarnar merkir tað, at teir ikki fáa ta móttøkuna, sum vit annars veita, tí so nógvg er at gera. Men vit royna at gera okkara besta kortini, sigur Bergljót Ihlen, fyrstøðukvinna á Landssjúkrahúsinum.

Ein deild stongd

Medisinska deild ella B7 hevur verið stongd um páskirnar og letur ikki upp aftur fyrr enn mánadagin. Tað hevur ført við sær, at nógvg sjúklingar hava verið nógvgd at ligið úti á gongini og biðað á B6. Hjá mongum hevur biðitíðin verið ógvuliga long, upp til 5 tímar, og hjá ússaligum fólki hevur tað tí ikki verið so stuttligt.

– Vit hava ógvuliga nógvg at gera og lítið pláss. Men stöðan hevur ongantíð verið óforsvarlig. Sjálvandi virkar

stöðan kaotisk fyri fólk, sum koma inn, men vit hava alla tíðina yvirlit yvir stöðuna og prioritera uppgávurnar. Tá ið ein deild er stongd, fyllist skjótt og tí verða vit noyðd at hava fólk liggandi á gongunum, hóast vit royna at sleppa undan. Fólk verða útskrivað og innlögð í nærum sama tíðarbili og tí kann tað koma fyri, at seks senger við sjúklingum standa á gongini. Men út í móti kvøldi er vanliga aftur friður. Henda stöðan kann eisini koma fyri, tá ið ongin deild er stongd. Er stöðan akutt hjá sjúklingum, verður lækni sjálvandi beinanvegin tilkallaður og viðkomandi lagdur á B8, sigur Bergljót Ihlen.

Tá ið trýstíð er so stört, sum tað hevur verið seinastu dagarnar, verða fleiri starvsfólk innkallað.

– Høvuðstrupulleikin er, at jättanin er so skerd umframt, at vit hava so fáar læknar, sigur Bergljót Ihlen.

Á B7 er afturlatin á páska er ikki óvanligt. B6 og B7 eru stongdar skiftivís annað hvørt dag á páska og jólam umframt 10 vikur um summarið og tað hevur verið manngongdin, síðani Landssjúkrahúsið fór undir stóru sparingarnar fyrst í nítíðunum.

– Upp undir stóru høg-tíðirnar er tilgongdin av sjúklingum so lítul sum til ber, sigur Mary í Gardi, sjúkrahússtjóri.